

Tradycja apostołów Cyryla i Metodego na łamach prasy górnośląskiej od 1849 r. do końca XIX w.

Wanda Musialik

POLITECHNIKA OPOLSKA

ORCID: 0000-0001-5548-0118

ABSTRACT

The apostolic tradition of Cyril and Methodius in the Upper Silesian press from 1849 to the end of the 19th century
Over the course of 50 years, the history of the apostles of the Slavs became the basis for at least three thematic threads taken up by the Upper Silesian Polish-language press. The dissemination of the idea of cooperation between the Slavs disappeared when the topic developed into Pan-Slavism. In the religious dimension, the encyclical about St. Cyril and Methodius The interest of the editors of Upper Silesian newspapers in the Cyrillomethodian tradition was strengthened by the publication by Leo XIII. an ordinance enabling services to be held in the south of Europe in the language introduced by the apostles of the Slavs.

KEY WORDS: Cyril, Methodius, apostles of the Slavs, tradition, Upper Silesian press, „Gwiazdka Cieszyńska”, „Katolik”

SŁOWA KLUCZOWE: Cyryl, Metody, apostołowie Słowian, tradycja, prasa górnośląska, „Gwiazdka Cieszyńska”, „Katolik”

W artykule założono ukazanie na podstawie prasy górnośląskiej kontekstów występowania odwołań do postaci i działalności Cyryla i Metodego w drugiej połowie XIX w. Przeprowadzona kwerenda miała umożliwić określenie, na ile tradycja cyrylometodiańska trwale funkcjonowała w ówczesnej świadomości kreowanej przez prasę, a na ile była to praktyka okazjonalna. Analizie poddano polskojęzyczne periodyki udostępniane do sierpnia 2019 r. w zasobach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, a wydawane na obszarze historycznego Górnego Śląska, tj. w granicach państwa pruskiego i austrowęgierskiego. Zastosowana chronologia początkowa wiąże się z obchodami tysiącletniej rocznicy przybycia apostołów – świętych – na Welehrad, a końcowa wynika z terminarza wieku. W wyborze tytułów czasopism korzystano z przeglądarki internetowej, która wyszukała hasło „Cyryl i Metody”. Kwerendę szczegółową przeprowadzono we wszystkich wskazanych rocznikach. Nie wyłączono z niej tych tytułów, w których nie można było zastosować wspomnianej pomocy technicznej.

Statystyka zainteresowań prasy polskojęzycznej problematyką działalności apostołów Słowian

W wyniku kwerendy odnaleziono 54 teksty z 2. połowy XIX w. poświęcone temu tematowi. Najwięcej z nich było wydrukowanych w „Gwiazdce Cieszyńskiej” wydawanej w Cieszynie (23 teksty) i „Katoliku” (10 tekstów)

ukazującym się w Mikołowie (zob. tabela 1). W obu przypadkach temat występował nie tylko w głównym tytule wydawnictwa, ale też w jego dodatkach.

Tabela 1. Tytuły polskojęzycznych gazet z miejscem wydania oraz liczba i częstotliwość występowania tam tekstów* wspominających św. św. Cyryla i Metodego w periodyce pięcioletniej, i łącznie w okresie 1850–1900

Tytuł pisma	Miejsce wydania	1850–1855	1856–1860	1861–1865	1866–1870	1871–1875	1876–1880	1881–1885	1886–1890	1891–1895	1896–1900	1850–1900
„Gwiazdka Cieszyńska”	Cieszyn	1	2	19	-	-	-	1	-	-	-	23
„Tygodnik Cieszyński”	Cieszyn	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
„Rocznik Ewangelicki”	Cieszyn	-----	-----	2	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	2
„Katolik”	Mikołów	-----	-----	-----	1	-	3	6	-	-	-	10
„Zwiastun Górnośląski”	Piekary Śląskie	-----	-----	-----	2	-	-	-	-	-	-	2
„Monika”	Katowice	-----	-----	-----	-	-	1	1	1	-	-	3
„Wolne Chwile”	Mikołów	-----	-----	-----	-	-	-	-	1	-	-	1
„Nowiny Raciborskie”	Racibórz	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	2	2	2	6
„Misyonarz Katolicki”	Mikołów	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	2	-	2
„Dzwonek”	Mikołów	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	1	-	1
„Światło”	Bytom–Rozbark	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-	3	-	3
Razem		2	2	21	3	-	4	8	4	8	2	54

* Reklamy książek odnotowywano jednokrotnie; - brak wzmianek i artykułów; ----- pismo nie było wydawane

Źródło: opracowanie własne na podstawie tytułów polskojęzycznych gazet śląskich z 2. połowy XIX w., www.sbc.org.pl/dlibra/results?q=%C5%9Bw.+Cyryl+i+Metody&action=SimpleSearchAction&type=-6&p=0 [dostęp: 27–29.08.2021].

Jednak zainteresowanie redakcji czasopism tematem św. św. Cyryla i Metodego przypadało na różne okresy. Do 1865 r. teksty dotyczące świętych apostołów ukazywały się w Cieszynie, leżącym wówczas w granicach Austro-Węgier. Po tym czasie aktywne w tym temacie stają się redakcje z siedzibami w państwie pruskim. Ich zainteresowanie postaciami apostołów Słowian jest zdawkowe, pozbawione stałości. Wobec ukazywania się tych tytułów raz lub dwa razy w tygodniu liczba publikacji podejmujących temat raz lub dwukrotnie w okresie pięcioletnim (zob. tabela 1) nie może świadczyć o wpływie prasy na kształtowanie zainteresowania problemem.

1 „Tygodnik Cieszyński” 17.02.1849, nr 7, s. 54–55.

2 „Tygodnik Cieszyński” 24.02.1849, nr 8, s. 60.

3 „Tygodnik Cieszyński” 17.03.1849, nr 11, s. 86.

Problemy związane w prasie z postaciami apostołów Słowian

W przeważającej większości teksty wymieniające imiona św. św. Cyryla i Metodego były związane z rocznicą ich przybycia na Morawy. Temat ten w prasie pojawia się już w 1849 r. – wówczas to „Tygodnik Cieszyński” w wiadomościach z Moraw w lutym podawał, że na Welehradzie, przy Hrasziszczycu na dzień 22 marca przygotowywane było „święto słowiańskich apostołów Cyryla i Metodego”. Zapowiadano wielką uroczystość „po słowiańsku”. Rusińscy księża mieli pełnić „służby przy tych obrzędach”. Również w lutym donoszono, że uroczystość planowano połączyć z oddaniem do użytku odnowionej kaplicy pod wezwaniem obu świętych apostołów. Nabożeństwo miało być za zgodą miejscowego arcybiskupa odprawiane w języku morawskim, rusińskim, południowo-słowiańskim i polskim. Śpiewy przy liturgii przewidziano w języku Cyryla¹. Wysiłkiem słowiańskich deputowanych uroczystość miała stać się pamiątką słowiańskiego pobratyństwa². W zapowiedzianym terminie do uroczystości nie doszło. Na pięć dni przed planowanymi obchodami „Tygodnik Cieszyński” zawiadomił o ich przełożeniu na miesiąc maj³. Informacji na temat przebiegu uroczystości nie było

4 60-lecie prasy polskiej na Śląsku, „Kurier Lwowski” 8.05.1908, <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=klw&datum=19080508&seite=6&zoom=33&query=%22stalmach%22&ref=anno-search> [dostęp: 27.08.2021].

5 „Tygodnik Cieszyński” 8.09.1849, nr 2, s. 11–12.

na łamach „Tygodnika”, gdyż redakcja na numerze 13 z 31 marca przerwała wydawanie gazety. Było to spowodowane nową ustawą ograniczającą wolność prasy. Tytuł wznowiono dnia 1 września jako nowe czasopismo z podtytułem „Pismo poświęcone rzeczom naukowym, przemysłowym i gospodarczym”⁴.

Do wątku Cyryla i Metodego redakcja „Tygodnika” powróciła w numerze 2 z 8 września 1849 r. Prezentując historię Czech, redakcja zwróciła uwagę na czas przybycia na Morawy Cyryla i Metodego. Stało się to po tym, jak Mojmir, tamtejszy książę, przyjął chrzest, a w 844 r. w jego ślady poszło 14 „najprzedniejszych Panów czeskich, których Lechami nazywano”. Następnie 18 lat później syn Mojmira Rościśław wysłał do Konstantynopola poselstwo do cesarza greckiego Michała z prośbą o „chrześcijańskich nauczycieli”. W tej roli na Morawy zostali wysłani Cyryl i Metody. Podkreślono, że Cyryl „wynałazł pismo słowiańskie; tłumaczył pismo święte do słowiańskiej mowy, i obaj nauczali lud w narodowym języku; dlatego też chrześcijańska wiara ochotnie przyjęta została i prędko się rozszerzyła”. Za to nauczanie apostołowie zostali oskarżeni przez biskupów niemieckich w Rzymie i wezwani przez papieża. Redaktor „Tygodnika” podkreślał, że papież, przekonawszy się o ich prawdomówności, „pochwalił ich gorliwość i zachęcał nie ustawać w nabożnym dziele”. A kiedy umarł Cyryl, Metodego mianował biskupem Moraw i Panonii (Węgier). Na Czechy chrześcijaństwo rozszerzył syn Rościśława, książę Swatopluk⁵.

Do historii Cyryla i Metodego redakcja powróciła w roku następnym. Miało to miejsce w tekście sygnowanym przez „E.K.” pt. *Starożytność Słowian*, opublikowanym w numerze 16 z 18 maja. Do wcześniejszych informacji publikowanych w 1849 r. dodano, że „święci mężowie [...] obdarzyli Słowian pobożnymi księgami, i urządzili w ich języku nabożeństwo”. W tekście autor wspominał o starej legendzie, według której „miał sam Bóg przez cud wółę swoją ku zachowaniu słowiańskiego

języka w nabożeństwie objawiać”. Przypomnienie postaci Cyryla i Metodego służyło jako argument za postulatem wprowadzenia „narodowej mowy” do urzędów i szkół⁶. W kolejnych miesiącach nie pojawiały się teksty nawiązujące do imion wspomnianych apostołów, dopiero w maju 1856 r. odnaleźć je można w „Rozmaitościach”. Z kolei „Gwiazdka Cieszyńska”, w którą przekształcił się w 1851 r. „Tygodnik Cieszyński”, przedrukowała odezwę jednoty katolickiej morawskiej zamieszczoną przez „Morawski Narodny List”. W związku ze zbliżaniem się rocznicy tysiąclecia przybycia Cyryla i Metodego wzywano tam Morawian – potomków tych, którzy poznali wiarę apostołów Słowian, aby upamiętnili ich wysiłek, wsparli działalność „mor[awsko]-śl[ąskiego – W.M.] towarzystwa dla ochraniańa moralnie zepsutej młodzieży od zguby cielesnej i duszewnej”. Organizacja ta funkcjonowała od 1847 r., prowadząc dwa ośrodki dla dzieci w Bernie i Spławczy. Wychowanie moralne młodzieży odbywało się „za pomocą zbawiennej religii Chrystusowej”. Ośrodki utrzymywały się z darów materialnych, m.in. od dawnych pensjonariuszy, a za pośrednictwem „Morawskiego Narodnego Listu” i „Gwiazdki Cieszyńskiej” postulowano wsparcie inicjatywy jednoty katolickiej, która zarządziła zbiórkę na budowę kościółka przy placówce w Bernie. Kościółek miał być „pomnikiem, że wiara przez ś. Cyryla i Metoda na Morawie głoszona przodkom dotąd żyje i owoce wydaje w wdzięcznych potomkom”⁷. Apel z 3 maja na łamach gazety pojawił się tylko raz, a imiona apostołów Słowian na łamy „Gwiazdki Cieszyńskiej” wprowadziło odkrycie dokonane w kościele św. Klemensa w Rzymie, gdzie znaleziono dwa „niesłychanej wartości starożytne obrazy” tych świętych. Przedstawiono ich tam w sytuacji, kiedy w strojach biskupów greckich oddawali papieżowi Adrianowi ciało św. Klemensa, które przynieśli ze sobą do Rzymu⁸.

W 1862 r. Jan Śliwa, wydawca „Rocznika Ewangelickiego Poświęconego Rzeczom Kościoła i Szkoły”,

6 E.K., *Starożytność Słowian*, „Tygodnik Cieszyński” 18.05.1850, nr 16, s. [6].

7 *Rozmaitości*, „Gwiazdka Cieszyńska” 3.05.1856, nr 18, s. 143.

8 *Rozmaitości*, „Gwiazdka Cieszyńska” 2.08.1856, nr 30, s. 245.

9 Przekład Biblii na język polski, „Rocznik Ewangelicki Poświęcony Rze-
czom Kościoła i Szkoły” 1862, s. 6–7.

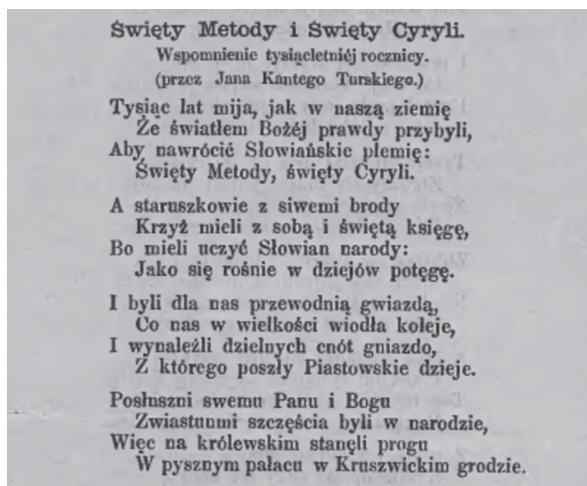
nawiązał do dokonań Cyryla i Metodego, przedstawia-
jąc „najdawniejsze tłumaczenia Pisma Świętego”. Dzięki
nim około 863 r. świętą księgę chrześcijan przełożono
na „język słowiański” i „przez to tłumaczenie jako też
przez opowiadanie głównie upewnili chrześcijaństwo na
ziemiach słowiańskich, uczynili naukę wiary zrozumia-
łymi dla narodu”. Uprzedzili tym Słowian zachodnich,
u których w XIV w. Jan Hus przełożył Pismo Św. na
czeski. Późniejsze były też przekłady na polski w psal-
terzu Małgorzaty, żony Ludwika, króla węgierskiego
i polskiego, oraz królowej Jadwigi z roku 1390, a także
królowej Zofii – czwartej żony Władysława Warneńczy-
ka, króla polskiego i węgierskiego⁹.

W 1863 r. temat św. św. Cyryla i Metodego 13 razy
zawitał na łamy „Gwiazdki Cieszyńskiej”. Od nume-
ru 1 z 3 stycznia zaczęto publikować wierszowane opo-
wiadanie *Piast. Rolnik w Kruświcy. Rodzic Królów Pol-
skich i Ksiąząt Śląskich*, z podtytułem *Powieść dziejowa,
dla ludu Polskiego na uczczenie Tysiącletniej Rocznicy*.
Z pierwszych wierszy czytelnik mógł przekonać się, że
publikacja przygotowana była do wydania rok wcześ-
niej. Miała przygotować „grunt” pod obchody tysiąc-
lecia chrześcijaństwa w zachodniej Słowiańszczyźnie.
Przybycie apostołów Słowian połączono tu z datą po-
jawienia się w Polsce kmiecej rodziny Piasta. Do tej
legendy w tym numerze nawiązywał też autor 22-zwrot-
kowego wiersza – Jan Kantor Turski. W treści wiersza
pojawiają się motywy Kruświcy i Piasta Kołodzieja.

Fot 1. Fragment wiersza Jana Kantora Turskiego pt. *Święty Metody i święty Cyryli. Wspomnienie tysiącletniej rocznicy*

¹⁰ „Gwiazdka Cieszyńska” 3.01.1863, nr 1, s. 4.

Źródło: „Gwiazdka Cieszyńska. Pismo dla nauki, przemysłu i zabawy” 3.01.1863, nr 1, <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/18938/edition/16539/content> [dostęp: 24.08.2021].

Wiersz posłużył autorowi do propagowania idei jedności Słowian:

[...]
Święty Metody, święty Cyryli.
O! tak wy bądźcie z naszym narodem
Święci ojcowie przeczyste wiary!
[...]
Bądźcie nam wzorem – i idźcie przodem
Z krzyżem i z ludem drogą ofiary!¹⁰

W tym numerze w *Rozmaitościach* zdawano relację z obchodów uroczystości na Morawach. Rozpoczęło je godzinne bicie w dzwony we wszystkich morawskich kościołach po Aniele Pańskim w ostatnim dniu roku 1862. Na Welehradzie uroczystości trwać miały przez cały rok. Największe przypadły między 9 marca a 5 lipca. Obchody zarządził też ewangelicki superintendent Karol Kuzmány „na Słowieńsku na Węgrzech”, gdzie uroczystości zaczęły

- 11 *Rozmaitości*, „Gwiazdka Cieszyńska” 3.01.1863, nr 1, s. 6.
- 12 *Wiadomości piśmiennicze*, „Gwiazdka Cieszyńska” 3.01.1863, nr 1, s. 8.
- 13 „Katolik” 13.03.1885, nr 21, s. 3.
- 14 „Gwiazdka Cieszyńska” 26.01.1863, nr 4, s. 31.
- 15 *Ibidem*, s. 26.
- 16 „Gwiazdka Cieszyńska” 7.02.1863, nr 6, s. 41–42; 21.02.1863, nr 8, s. 57–58; 7.03.1863, nr 10, s. 73–74; 4.07.1863, nr 27, s. 209–210; 11.07.1863, nr 28, s. 217–218; 11.07.1863, nr 29, s. 225–226; 18.07.1863, nr 30, s. 233–234.
- 17 „Gwiazdka Cieszyńska” 7.02.1863, nr 6, s. 47.
- 18 „Gwiazdka Cieszyńska” 28.02.1863, nr 9, s. 70.

się już w 1862 r. po Zielonych Świątkach¹¹. W tym samym numerze w dziale *Wiadomości piśmiennicze* anonsowano opracowanie pióra ks. Koszuckiego pt. *Życie św. apostołów słowiańskich Cyryla i Metodego* wydane w Gnieźnie nakładem księgarni Langiego¹². Dwadzieścia kilka lat później pozycję tę reklamowała redakcja „Katolika” wydawanego przez Karola Miarkę w Bytomiu¹³. W numerze 4 przybliżona została historia Welehradu, wcześniejszej siedziby Cyryla i Metodego, a w XIX w. – „lichej wioszczyń”, o której niedysiejszej potędze świadczy świątynia odbudowana ze składek morawskiego ludu. Do tej świątyni zapowiadano pielgrzymki z różnych stron Polski¹⁴.

W kolejnych numerach „Gwiazdki” rozwija się opowieść o Piaście, na kanwie której ukazano fakty z historii książąt śląskich połączone z losami legendarnych postaci Rzepichy, Chociszki, Gęślika i Ziemowita¹⁵. W numerach 6 (z 7 lutego), 8 (z 21 lutego), 10 (z 7 marca), 27 (z 4 lipca), 28 (z 11 lipca), 29 (z 18 lipca) i 30 (25 lipca) do postaci występujących w opowiadaniu dołączają święci apostołowie¹⁶. Opowiadanie poprzedzało sprawozdanie z obchodów jubileuszu, które odbyły się w kościele św. Hieronima w Rzymie w „sam dzień nowego roku”. Dla trwałego upamiętnienia tysiącletniej rocznicy zapowiedziano utworzenie kolegium cyrylo-metodiańskiego dla młodzieży słowiańskiej¹⁷. Innym wyrazem pamięci o rocznicy był list papieski wysłany z tej okazji do arcybiskupa praskiego, który opublikowała redakcja czeskiego pisma „Pozor”. W liście tym ojciec święty przesyłał wyrazy szczególnej przyjaźni „Stolicy Apostolskiej ku narodom słowiańskim. Wraz z tym listem biskupi czescy w dyecezyach swoich [ogłosili – W.M.] obchód pamiątki cyrylo-metodejskiej, która się ma rozpocząć d[nia] 8 marca”¹⁸. Z uroczystościami związanej możliwość uzyskania odpustu zupełnego w kościołach Ołomuńca i Berna. Zawiadamiano, że arcybiskup ołomuński zatwierdził funkcjonowanie przy świątyni w Welehradzie stowarzyszenia kapłanów zwanego „Kolumną Solońską”. Jego 400 członków zobowiązało się do odprawiania rocznie co najmniej dwóch

mszy świętych za wszystkich, którzy składali datki na renowację kościoła. Arcybiskup, przystępując do stowarzyszenia, zadeklarował odnowienie kapliczki zwanej „Cyrylką”¹⁹. W tym roku ponownie termin uroczystości przesunięto, tym razem na 5 lipca²⁰.

Zmiana tego terminu, choć tłumaczona złą pogodą, mogła być związana z ruchami powstańczymi na terenach, z których spodziewano się przybycia pielgrzymek na uroczystości na Wyszehradzie. O tym „Gwiazdka Cieszyńska” nie informowała otwarcie, ale podawała wiadomości o wzmożonej aktywności Moskali²¹. Optymistyczne zapowiedzi przygotowań o wielkim rozmachu wyprzedzały realne osiągnięcia. W efekcie wiele planów nie zrealizowano, co stało się powodem krytycznych opinii „narodowców”. Wbrew tym opiniom uroczystość rozpoczęła się planowo w niedzielę 5 lipca. Do Welehradu przybyło parę tysięcy pielgrzymów. Księży liczono na setki. Pierwszą mszę świętą odprawił książę arcybiskup Schwarzenberg. Obok uroczystości kościelnej, miesiąc później, w sierpniu miała odbyć się uroczystość narodowa. Pierwotny termin przesunięto na 25 września. Powodem zmiany miały być przyczyny logistyczne – zamierzano oddzielić pielgrzymów uroczystości kościelnych od narodowych²². Uroczystość świecka miała ograniczyć się tylko do zwiedzania Welehradu. Redakcja „Gwiazdki Cieszyńskiej” podkreślała, że „Słowianom przy letniej pamiętce nie wolno ani zaśpiewać”²³.

Sprawozdania z uroczystości „Gwiazdka” zamieściła w trzech numerach. Korespondenci stwierdzili, że nie wszystko udało się organizatorom. Na czas nie zdołano zakończyć zaplanowanych remontów. W uroczystości kościelnej uczestniczyło 8000 osób z Moraw, Czech i Śląska. Zdarzali się pielgrzymi z Chorwacji, Serbii i Bułgarii. Zawiedli przybysze z Niemiec. Z hierarchów obecni byli tylko arcybiskupi praski i ołomuniecki oraz biskupi berneński i budziejowicki. Nie przybył zapowiadany jako pontyfikan biskup sufragan wiedeński ks. Kuczyński, którego ostatecznie zastąpił nadworny proboszcz

19 P., Z *Welehradu*, „Gwiazdka Cieszyńska” 7.03.1863, nr 10, s. 78.

20 „Gwiazdka Cieszyńska” 28.02.1863, nr 9, s. 71.

21 *Ibidem*.

22 „Gwiazdka Cieszyńska” 18.07.1863, nr 29, s. 229.

23 „Gwiazdka Cieszyńska” 11.07.1863, nr 28, s. 221.

24 „Gwiazdka Cieszyńska” 18.07.1863, nr 29, s. 229.

25 „Gwiazdka Cieszyńska” 30.12.1865, nr 52, s. 409, 411.

26 „Zwiastun Górnoszlązki” 31.07.1868, nr 31, s. 238.

27 „Zwiastun Górnoszlązki” 30.07.1870, nr 26, s. 208.

28 „Gazeta Górnoszląska” 16.10.1880, nr 80, s. [1].

29 „Gazeta Górnoszląska” 20.10.1880, nr 81, s. 1; 23.10.1880, nr 82, s. 1–2.

30 „Katolik” 28.10.1880, nr 44, s. 3.

31 *Ibidem*, s. 2.

ks. Schwarc, pochodzący z Moraw. Liczba duchownych dochodziła do 800. Najliczniej reprezentowani byli księża z diecezji wrocławskiej, z której przybyło ich 13. Kazanie w języku polskim na placu przed kościołem wygłosił ks. Jan Żmika z Frysztatu²⁴. Do obchodów welehradzkich powrócono w „Gwiazdce” w 1865 r. przy okazji 900 rocznicy chrztu Polski. Informowano, że Cyryl i Metody wraz ze swoimi uczniami przyczynili się do rozszerzenia chrześcijaństwa na Śląsku. Stało się to przed tym, jak książę Polan Mieszko I poślubił Dobrawę²⁵.

W 1868 r. w „Zwiastunie Górnoszlązkim” wspomniano o Cyrylu i Metodym w formie powieści o „pierwszych misjonarzach chrześcijańskich w Polsce”, wymieniono w niej również Piasta. Zwrócono uwagę na cud niewyczerpywania się zapasów jego spiżarni po tym, jak ugościł nieznanymi pielgrzymów, odrąconych od kruszwickiego stołu książęcego²⁶. Dwa lata później redakcja odnotowała, że na 13 maja przypadała kościelna uroczystość Cyryla i „Metodyusza”. Do czasu zjazdu etnograficznego w Moskwie Rosjanie zaczęli ten dzień obchodzić jako poświęcony pamięci katolickich świętych. Starali się dowieść, że apostołowie byli wschodniego, a nawet prawosławnego wyznania. Obchody święta odbywały się tylko w szczupłym gronie osób propagujących panslawizm, które funkcjonowały przy dworze moskiewskim. Święto apostołów słowiańskich obchodzono też w Petersburgu²⁷.

W 1880 r. papież Leon XIII ogłosił 30 września okólnik „z powodu Apostołów Słowian śś. Cyryla i Metodego”. Ten komentarz towarzyszył publikacji tekstu nowej encykliki Leona XIII w „Gazecie Górnoszląskiej”²⁸. Tłumaczenie treści papieskiego dokumentu ukazywało się na pierwszej stronie przez dwa kolejne numery²⁹. Publikował go też „Katolik”³⁰. Polacy zebrani na wiecu katolickim we Wrocławiu zdecydowali, że należy papieżowi podziękować za dowód jego „miłości dla ludów słowiańskich”³¹. Propozycję tę złożył ks. dr Antoni Kantecki, redaktor „Kurieria Poznańskiego”. Telegram do Rzymu wraz z prośbą „o błogosławieństwo szczególne dla Szlązka” przekazano

na ręce arcybiskupa Mieczysława Ledóchowskiego³². Prymas Polski nie tylko pośredniczył w wysłaniu depešy do papieża, ale również rok później towarzyszył pielgrzymce słowiańskiej podczas audiencji u głowy Kościoła katolickiego. Leon XIII, przemawiając do pielgrzymów, nawiązał do postaci św. św. Cyryla i Metodego, którzy „ugruntowali jedność Słowian i tę miłość ku Rzymowi [...]. Potrzeba, aby Słowianie w zgodzie braterskiej i w jedności z Rzymem szli nieustannie ścieżką utorowaną przez Cyryla i Metodego”³³.

Nowy wątek, w którym wymieniano imiona apostołów Słowian, pojawił się w publikacji dotyczącej historii Kościoła w Bośni. W 1882 r. do ich działalności nawiązano, wyjaśniając pochodzenie „azbuki”, pisma dziewiętnastowiecznych Rusinów, Rosjan, Serbów i Bułgarów³⁴. Dopiero 11 lat później powrócono w innej gazecie do tematu pisma utworzonego przez św. Cyryla. W 1893 r. autor „Światła” informował, że świadectwo o powstaniu „azbuki” dał bułgarski mnich Chrabaka. Pismo to miało mieć 38 zgłosek³⁵.

W połowie lat 80. XIX w. „Gazeta Górnoszląska” odnotowała zainteresowanie świętem Cyryla i Metodego na dworze Konstantego Wielkiego. Za „Dziennikiem Warszawskim” na pamiątkę tysięcznej rocznicy zgonu św. Metodego informowano o zamiarze wybitcia w Warszawie medalu wielkości rubla srebrnego. Na rewersie planowano umieścić postacie Cyryla i Metodego wbijających w ziemię krzyż, z napisem „Święci najpierwsi słowiańscy apostołowie”. Medal ten miał być wybity w 10 000 egzemplarzy³⁶.

Rok 1885 zaowocował paroma zdawkowymi informacjami na temat apostołów Słowian na łamach „Katolika”. Podawano do wiadomości, że podczas obecności w Piekarach profesora z Petersburga ks. Stojan wspominał o uroczystości w Welehradzie związanej z wprowadzaniem chrześcijaństwa przez apostołów morawskich Cyryla i Metodego. Czytelników wprowadzano jednak w błąd, gdyż, zdaniem redaktora, zasługą świętych miało być zaprowadzenie religii rzymsko-katolickiej³⁷. We wrześniu

32 „Katolik” 21.10.1880, nr 43, s. 2.

33 „Gazeta Górnoszląska” 9.07.1881, nr 52, s. 1.

34 Zamiast „azbuki” łacińskie pismo, „Gwiazdka Cieszyńska” 27.05.1882, nr 21, s. 214.

35 „Światło” 1.11.1893, nr 21, s. 334.

36 „Gazeta Górnoszląska” 28.03.1885, nr 13, s. [1–2].

37 „Katolik” 11.09.1885, nr 71, s. 2.

38 „Katolik” 29.09.1885, nr 76, s. 3.

39 „Wolne Chwile” 1.12.1887, nr 23, s. 344.

40 „Monika” 4.10.1888, nr 40, s. 3.

1885 r. utyskiwano o niepowodzeniu planowanych na sierpień uroczystości poświęconych św. Metodemu. Zachęcano do udziału w takim święcie informacją, że ojciec święty za udział w podobnej uroczystości przez kolejnych 10 lat udzielił odpustu³⁸.

Do opowiedzenia historii Cyryla i Metodego powrócono w wydawnictwie Karola Miarki w Mikołowie, w gazecie „Wolne Chwile. Czasopismo Ilustrowane dla Ludu Katolickiego Poświęcone Sprawom Religijnym, Nauce i Zabawie”, przedstawiając historię Kościoła świętego. W rozdziale 3 *Od wstąpienia św. Bonifacego Apostoła Niemiec, aż do wstąpienia Lura. Wieki średnie (718–1517)* przekazano informacje o nawróceniu Morawian za sprawą Cyryla i Metodego. Nowością w stosunku do wcześniejszych tekstów było podanie imienia następcy Metodego, którym został jego uczeń Gorazda³⁹. W drugiej połowie lat 80. XX w. publikacje dotyczące apostołów Słowian nieczęsto trafiały na łamy górnośląskich czasopism. Zdarzało się to rzadziej niż dwa lata wcześniej, były to pojedyncze i zdawkowe notatki. W 1888 r., opisując historię Pszowa, twierdzono, jakoby chrześcijaństwo tam zaprowadzili święci apostołowie⁴⁰.

W 1890 r. temat podjęło czasopismo „Nowiny Raciborskie”, opisując decyzję Leona XIII, który zarządził, by katolicy serbscy odprawiali nabożeństwa w języku słowiańskim – w języku, w którym nauczali Cyryl i Metody. Redaktor pisma wprowadził zaznaczenie, że decyzja nie dotyczyła Polaków, ale razem z Serbami należeli oni do narodów słowiańskich, specjalnie wyróżnionych decyzją papieża.

Wiadomość tę przyjmą wszyscy Słowianie z wielką radością, bo przez to został wysoce uczczony język słowiański, do którego także nasz polski język należy. Tak więc żaden z języków europejskich, ani niemiecki, ani francuzki, ani też włoski nie dostąpił takiego zaszczytu wobec kościoła św., jak nasz język słowiański,

w którym Ojciec św. pozwolił tamecznym słowiańskim księżom mszę świętą odprawiać. Jest to zaszczyt tak wielki i wypadek tak doniosły, że on z pewnością nie pozostanie bez skutków na inne narody słowiańskie, które może wszystkie do kościoła katolickiego przystąpią z wdzięczności za tę wielką nową łaskę, jaką nam Słowianom Ojciec św. wyświadczył. Gdyby rzeczywiście to słowiańskie ludy, które do prawosławnego kościoła należą, przyjęły wiarę katolicką – a jest to bardzo prawdopodobne – to wielkim byłby tryumf kościoła katolickiego⁴¹.

Po ośmiu miesiącach, dnia 20 kwietnia 1891 r., w korespondencji *Z nad Cyny* przypomniano korespondencję z numeru 29, gdzie autor pisał, że Cyryl i Metody mogli uczyć Morawian po grecku, „lecz św. Cyryl uznał za jedynie dobro napisać im ewangelije i lekcyje w ojczystym ich słowiańskim języku, w takim celu nawet ułożył abecadło słowiańskie, tak zwaną «Kirylicę», którym się do dzisiaj większa część Słowian, choć w trochę zmienionej postaci, posługuje”. Na takie rozwiązanie zgodził się ojciec święty i pochwalił za nie apostołów⁴².

Papieskie rozporządzenie pozwoliło dwa lata później korespondentowi z „Misyjonarza Katolickiego” stwierdzić, że od chwili wprowadzenia w życie tego zarządzenia nie tylko słowiańscy katolicy, ale też inne katolickie narody zaczęli czcić św. św. Cyryla i Metodego. W całym Kościele kapłani mieli odprawiać msze święte i godzinki na cześć obu świętych. Nabożeństwa były prowadzone w zalecanej przez Leona XIII intencji, „aby oni, tj. św. Cyryl i Metody, wzięli pod swą opiekę i obronę narody słowiańskie, pomiędzy którymi zasiali ziarno prawdziwej wiary”⁴³.

W 1896 r. „Nowiny Raciborskie” publikowały reklamę 10 zeszytów „Dziejów Śląska”, w których umieszczono historię św. św. Cyryla i Metodego⁴⁴. Dwa lata później konflikt apostołów z biskupami niemieckimi posłużył jako dowód, jeden z pierwszych, na germanizację Słowian⁴⁵.

41 „Nowiny Raciborskie” 19.07.1890, nr 57, s. 1.

42 „Nowiny Raciborskie” 6.05.1891, nr 36, s. 1.

43 „Misyjonarz Katolicki” 1.07.1893, nr 13, s. 197, 206–207.

44 „Nowiny Raciborskie” 24.11.1896, nr 141, s. 4.

45 *Gdzie jest prawdziwy katolicyzm?*, „Nowiny Raciborskie” 18.08.1898, nr 98, s. 1.

To był ostatni wątek, z którym w drugiej połowie XIX w. powiązano historię św. św. Cyryla i Metodego.

Wnioski

W ciągu 50 lat dzieje apostołów Słowian stały się kanwą co najmniej trzech wątków tematycznych podejmowanych przez górnośląską prasę polskojęzyczną. Publikacje z 1863 r. upowszechniały ideę współdziałania Słowian, wątek ten zanikł, kiedy temat rozwinął się w panslawizm propagowany przez dwór moskiewski. Wyrazem uznania dla działalności św. św. Cyryla i Metodego w wymiarze religijnym była encyklika Leona XIII – wydane przez ojca świętego zarządzenie umożliwiające odprawianie nabożeństwa w języku wprowadzonym przez apostołów Słowian na południu Europy ugruntowało zainteresowanie redakcji działaniami podejmowanymi w wyniku wzrostu popularności świętych poza terenami Górnego Śląska.

BIBLIOGRAFIA

- E.K., *Starożytność Słowian*, „Tygodnik Cieszyński” 18.05.1850, nr 16, s. [6].
- „Gazeta Górnośląska” 16.10.1880, nr 80, s. [1].
- „Gazeta Górnośląska” 20.10.1880, nr 81, s. 1.
- „Gazeta Górnośląska” 23.10.1880, nr 82, s. 1–2.
- „Gazeta Górnośląska” 9.07.1881, nr 52, s. 1.
- „Gazeta Górnośląska” 28.03.1885, nr 13, s. [1–2].
- Gdzie jest prawdziwy katolicyzm?*, „Nowiny Raciborskie” 18.08.1898, nr 98, s. 1.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 3.05.1856, nr 18, s. 143.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 2.08.1856, nr 30, s. 245.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 3.01.1863, nr 1, s. 4, 6, 8.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 26.01.1863, nr 4, s. 26.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 7.02.1863, nr 6, s. 41–42.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 21.02.1863, nr 8, s. 57–58.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 28.02.1863, nr 9, s. 70.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 7.03.1863, nr 10, s. 73–74.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 4.07.1863, nr 27.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 11.07.1863, nr 28.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 18.07.1863, nr 29, s. 229.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 18.07.1863, nr 30, s. 233–234.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 30.12.1865, nr 52, s. 409, 411.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 27.05.1882, nr 21, s. 214.
- „Katolik” 21.10.1880, nr 43, s. 2.
- „Katolik” 28.10.1880, nr 44, s. 2–3.
- „Katolik” 13.03.1885, nr 21, s. 3.
- „Katolik” 11.09.1885, nr 71, s. 2.
- „Katolik” 29.09.1885, nr 76, s. 3.
- „Kurier Lwowski” 8.05.1908, <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=klw&datum=19080508&seite=6&zoom=33&query=%22stal-mach%22&ref=anno-search> [dostęp: 27.08.2021].
- „Misyonarz Katolicki” 1.07.1893, nr 13, s. 197, 206–207.
- „Monika” 4.10.1888, nr 40, s. 3.
- „Nowiny Raciborskie” 19.07.1890, nr 57, s. 1.
- „Nowiny Raciborskie” 6.05.1891, nr 36, s. 1.
- „Nowiny Raciborskie” 24.11.1896, nr 141, s. 4.
- P., *Z Welehradu*, „Gwiazdka Cieszyńska” 7.03.1863, nr 10, s. 78.
- „Rocznik Ewangelicki Poświęcony Rzeczom Kościoła i Szkoły” 1862.
- „Światło” 1.11.1893, nr 21, s. 334.
- „Tygodnik Cieszyński” 17.02.1849, nr 7, s. 54–55.

- „Tygodnik Cieszyński” 24.02.1849, nr 8, s. 60.
„Tygodnik Cieszyński” 17.03.1849, nr 11, s. 86.
„Tygodnik Cieszyński” 8.09.1849, nr 2, s. 11–12.
„Wolne Chwile” 1.12.1887, nr 23, s. 344.
„Zwiastun Górnoszlązki” 31.07.1868, nr 31, s. 238.
„Zwiastun Górnoszlązki” 30.07.1870, nr 26, s. 208.
-

Od redakcji

W środowisku historyków związanych z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie pojawiła się inicjatywa powołania międzynarodowego pisma promującego historię, a zwłaszcza dzieje Kościoła katolickiego w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Dotychczas w żadnym polskim uniwersytecie oraz instytucie badawczym nie wydaje się podobnego naukowego czasopisma.

Ważną przesłanką do powołania takiego pisma jest zamiśl twórcy uczelni św. Jana Pawła II, który w akcie erygującym wydział historyczny wyraził życzenie, by związani z nim pracownicy naukowcy zajmowali się dziejami Kościoła, „ze szczególnym uwzględnieniem dziejów chrześcijaństwa w krajach Europy Środkowej i Wschodniej”. W zamiśle redakcji czasopismo ma być wydawane cztery razy w roku w wersji elektronicznej i papierowej (pierwotna wersja wydawnicza – wersja elektroniczna).

Przyjęto następujące zasady wydawnicze:

1. Publikuje się artykuły i edycje tekstów źródłowych: (a) dotyczące historii i dziejów Kościoła, „ze szczególnym uwzględnieniem dziejów chrześcijaństwa w Europie Środkowej i Wschodniej”; (b) poświęcone nowej tematyce lub zasadniczo zmieniające dotychczasowe rezultaty badań; (c) oparte na pierwszorzędnych i kompletnych źródłach.
2. W tekście artykułu baza źródłowa ma być regularnie cytowana.
3. Preferowane będą teksty, w których we wstępie autor będzie omawiał: (a) problem badawczy; (b) dotychczasową literaturę przedmiotu; (c) umiejscowienie opisywanego zagadnienia w historii; (d) informacje dotyczące metodologii badań.
4. Artykuły będą przyjmowane w języku: polskim, francuskim, angielskim, niemieckim, hiszpańskim, włoskim, rosyjskim.
5. Każdy tekst opublikowany w innym języku niż angielski będzie posiadał angielskie streszczenie.
6. Autorzy powinni złożyć oświadczenie, że ich prace nie były w części lub w całości publikowane lub że nie zostały złożone do druku w żadnym innym wydawnictwie.
7. Objętość tekstu ma wynosić ok. 25 stron (60 tys. znaków) oraz posiadać *résumé* na 10 linijek.
8. Każdy artykuł będzie recenzowany przez dwóch zewnętrznych recenzentów, na formularzach znajdujących się na stronie redakcji.
9. W razie sugestii recenzentów dotyczących wniesienia poprawek muszą one być uwzględnione przez autora.

From the Editor

The historians working at the Pontifical University of John Paul II in Cracow have come up with an idea to establish an international journal promoting knowledge and academic reflection on the history and activity of the Catholic Church in Central and Eastern Europe. None of the Polish universities or institutes has published a journal of such kind until now.

The initiative of establishing the journal has been greatly inspired by the intention of the University founder – John Paul II, who in the foundation act of the University (that time The Pontifical Academy of Theology) expressed his desire for all the scholars associated with the University to make every effort to study the history of the Church with special attention paid to the history of Christianity in Central and Eastern Europe.

It is worth emphasising that the title “Textus et Studia” was chosen and approved for the new academic journal. The intention of the editors is to publish the journal quarterly both in paper and electronic version (with electronic version as the primary one).

The editors agreed all the articles intended to be published in the journal “Textus et Studia” are to fulfil the following criteria:

1. An academic texts, article or edition of a historical source: (a) should concern the history of the Christianity “with special attention paid to the history of the Church in Central and Eastern Europe”; (b) should be devoted to a new field of studies or bring a new understanding of old concepts; (c) should be based on the primal and comprehensive materials.
2. The archival sources should be regularly quoted in the article.
3. Preference will be given to articles in which authors: (a) explain the research problem; (b) analyse the existing literature in the field of the research; (c) present the problems described in a broader historical context; (d) give some methodological accounts.
4. The language of the submitted article should be English, Polish, French, German, Spanish, Italian or Russian.
5. Each article written in a language other than English should contain an abstract in English.
6. The authors should make a statement that their works have not been published either in parts or in whole, and that their works have not been set in any other publishing house.
7. The average length of an article should be 25 pages (60,000 signs) and the text should be accompanied with a 10-line abstract.
8. Each article will be reviewed by two independent reviewers (double blind peer-review).
9. All the suggestions made by the reviewers for amending the text are to be considered by the author.

